

KURJER LITEWSKI

W WILNIE DNIA 16. WRZESNIA V. S. ROKU 1805.

ROSSYA.

S. Petersburg V. S. 5 Września. G. infanteryi Wiazmitinow będzie głównym kommanderującym w tej stolicy. Oświadczone ukontentowanie G. Tolstoy za utrzymanie porządku przez cały czas, gdy tu był wojennym Gubernatorem. Rozkazano formować z półki dragonów, Zytomirski, Inflantski; 7 półków muszkieterskich, Mohilewski, Kałużski, Kostromski, Wileński, Penzeński, Estlandzki, Odeski; naostatek z półki strzeleckiej liczbą 21 i 22. Do tych półków nowych są wybrani Officyerowie z dawniejszych; jako to: Półkownicy: Berdiaiew, Semenów; Podpółkownicy: Kozłowski, Chomiakow, Rikow, Debu, Markow; Majorowie: Snarski, Filkiewicz, Dziekoński, Nikolew, Bierzow, Nikitin, Fitener, Diakow, Falk, Zukow, Dmitriew, Petrow, Baratow, Eldern, Czerniawski, Prebting, Zukow 2, Sabunaiew, Bohaiowski, Mistrom, Ekelin, Biretow, Afanasiew, Czikin, Ginekester, Sterliuków. Półkownik Tuczukow 4 umieszczony w Muromskim półku muszkiet. Francuzkiej służby Kornet De Junker przyjęty do Rossyjskiej z równą rangą.

BRYTANNIA W.

London 6 Września. Adm. Collingwood z 4 okrętami lin. krążący pod Cadix, doniósł rządowi d. 22 Sierpnia, iż nieprzyjacielska flotta Adm. Villeneuve i Gravina, tegoż d. pokazała się w bliskości pomienionego portu. Liczyli w niej Anglicy 28 okrętów lin. wiele fregat i korwet. Zprzymierzenie widząc słabość wodza naszego, zaczęli go ścigać; ten ustępował ku Gibraltarskiej cieśninie; lecz postrzegłszy wkrótce niepodobieństwo dopięcia zamysłu swego, wszyscy do Cadix weszli. Collingwood osądził za rzecz konieczną potrzebą donieść o wszystkim Admiralicji. Posyła więc fregatę Eurialus, która d. 24 o mił 20 na północ przygórka Portugallii S. Vincent spotkała Caldera; i opowiedziawszy rzecz całą pośpieszyła do Portsmouth.

Dopóty są wiadomości urzędowe. Prywatne przydają, że Collingwood ufając lekkości okrętów swoich, i doświadczeniu maytków Angielskich, niedługo zabawiwszy w Gibraltarze powrócił do Cadix; nie żeby zamknął w porcie liczną flotę, i z nią się mierzył, tego po nayodważniejszym rycerzu nikt wyciągać nie może; lecz ażeby nieprzyjaciół zawsze miał na oku, i donosił wiernie rządowi o ich obrótach, zamysłach, przedsięwzięciu nowym. Towarzysz onego Bickerton z 5 okrętami lin. znalazł się pod Carthageną postrzegając pilnie eskadrę Hiszpańską Adm. Salcedo. Ten niedawno uwiadomiony, że kilkadziesiąt statków kupieckich narodu naszego płyną bezpiecznie blisko brzegów bez żadnej straży, wysłał na morze fregaty swoje i korwety, które kilka zabrawszy okrętów, inne rozproszyły. Ażeby zaś nie mógł czynić powtórnej wycieczki, i żeglować do Cadix dla połączenia się z Adm. Alava i Villavicenzio, Bickerton stanął pod Carthageną; odtąd Hiszpani nawet nie pomyśleli o wyprawie.

Nie wiemy, jakie są dalsze zamysły nieprzyjaciół. Wnosić jednak można, iż Villeneuve i Gravina nie długo bawiąc w Cadix nowymi okrętami zmocnieni, muszą wynieść koniecznie z portu. z drogi mają przed sobą; żeglować do morza śródziem. łączyć się z eskadrami Carthageny i Toulonu; nakoniec wykonywać, co im rząd rozkazał; albowiem powracać na Ocean, płynąć ku brzegom naszym i Francuzkim, czyli przedsięwziąć wyprawę do Indyi. Cokolwiek uczynią, w każdym zdarzeniu bitwa nowa morska zdaie się nieuchronną; zwłaszcza jeżeli Calder spoźni najmniey przybycie swoje, i wcześniej portu nie zamknie.

Nieprzyjaciół widząc słabą potęgę Collingwooda, może pomyśleć o żegludze. Lecz gdy przed portem ujrzy słuszną flotę, podobno na miejscu zostanie, czekając

szczęśliwszej pory. Nie Cotton, jak głoszone, rozkaz od Cornwallisa odebrał na ściganie Ferrolskiej eskadry; ten z okrętem S. Josephi prosto udał się do Brestu; lecz zwycięzca Calder zabrawszy okręta które z nim walczyły pod Finisterre, poszedł szukać nowej bitwy, zwycięstwa, i chwały. Przydano iemu na pomoc statki Nelsonowe: te albowiem chociaż długo krążyły po morzu śródziem i daleką żeglugę odprawiły do Indyi, znalazły się jednak nayzdaciejszymi do wytrzymania nawałności i nieprzyjacielskiego ognia.

Rachują żeglarze nasi, że Calder d. 25 wieczorem stanąć musiał pod Cadix. Jeżeli Villeneuve i Gravina prędzej nie ruszyli ku cieśninie, wódz Angielski z Adm. Collingwood i Bickerton połączony, zapewne port im zamknie. Różnica w liczbie okrętów niewielka; jeżeli dobrze liczył Collingwood, nieprzyjacieli mieli 28, 8 znaleźli w porcie; ogół dziś wynosi 36. Calder 22 przyprowadził; 9 znalazł na miejscu; liczy więc teraz 31. Ale coż jest liczba w porównaniu z wprawą, doświadczeniem żołnierza, i doskonałością Wodzów? Sam Calder niedawno pod Finisterre czyliż nie rozgromił 20 okrętów nie mając nad 15?

Czeka więc Angielski naród bez troskliwości żadnej doniesienia o nowym spotkaniu, pewien iż rycerze nasi uczynią, co tylko podobne będzie, do zwalczania przeciwników, i utrzymania dawnej chwały. Opozycja rozumie i głosi, że Calder nie zwiódł powtórnej bitwy pod Ferrolem, dla tego jedynie, iż na okrętach nie miał liczby maytków i morskich żołnierzy według przepisu i potrzeby. Już to nie tajemnica, że Anglicy na okrętach naszych mniej ludzi utrzymujemy, niżeli Francuzi i Hiszpani. Przyczyną nie jest niedostatek; żaden w świecie naród nie ma tak wielkiego handlu, zatem tak wielkiej szkoły żeglarskiej, tyle maytków, jak Brytannia. Jeżeliśmy zmniejszyli ich liczbę na okrętach, słuszne do tego pobudki Admiralicja zapewne miała, znając iż liczbę doświadczenie i wprawa może zastąpić; inaczej narzekaliby głośno Admiraliowie, którym los oyczyzny powierzono, i ostrzeżliby Parlament o niebezpieczeństwie z niedbalstwa lub niedostatku wynikiem. Ale gdyby nawet prawdą było, że Calder na okrętach swoich nie miał części 4. jak inni mówią, 3 potrzebnego ludu; któż nie przyzna chwały temu wodzowi naywiększej, który nie mając nawet liczby słusznej towarzyszy, odniósł jednak zwycięstwo? Cokolwiek dawniej było, to pewna, iż teraz płynąc do Ferrolu okręta wszystkie ludem i amunicją opatrzył przywoicie.

Powszechne jest życzenie Anglików, ażeby Villeneuve i Gravina zatrzymali się w Cadix przynajmniej do przybycia Nelsona. Temu rząd powierzył naywyższą komendę morza śródziem. nie tylko ze względu, iż nieprzyjaciół tam sprowadził część znaczniejszą potęgi swojej; lecz jeszcze bardziej dla tego, że w tych stronach wkrótce widzieć będziemy przypadki nayważniejsze. Już Nelson odebrał instrukcje od rządu, i już wyjechał do Plymouth, iż okrętem Victory pójdzie do Cadix; niewiadomo jeszcze, jak wiele innych zabierze. Cornwallis nie da podobno żadnego posiłku, sam nie mając pod Brestem nad 18 lin. Lecz w odnodze Cawsand z są gotowe do żeglugi. 5 w Hamazon: nie licząc 6 innych, które przed kilku d. wysłała Admiralicja na zmocnienie floty Bresteńskiej.

Bickerton zamykający Carthagenę, gdy mu zabrakło na okrętach wody i świeżey żywności, udał się do Oran, i nic nie mógł dostać, gdyż w tym mieście panują niezgody domowe między Turkami i Maurami; ostatni garstkę pierwszych z kraiu wypędzić przedsięwzięli. Powróciwszy na dawne stanowisko wódz Angielski zachorował, i do Gibraltaru zanieść się rozkazał; na miejscu jego przyiósł komendę eskadry Knight Adm. Wkrótce potem szalupy Hiszpańskie w Algesiras uzbrojone spalić nam usiłowały kilka statków będących w porcie; lecz natęzo-

nym ogniem z baterji lądowych odparte, z klęską cofać się musiały. W obozie S. Rocha mają Hiszpani 3 regimenta ciężkiej piechoty, w każdym głów 700; 1 regiment lekkiej głów 600, 2 ochotników po 600, 2 bataliony gwardji Królewskiej po 550, 1 artylleryi głów 550, 2 regimenta konne po 600; minierów i saperów 250; w całym więc obozie niema 7 t. żołnierza; w Algeiras jest 2100, w Buena Vista 2300, w miejscach odleglejszych nieco więcej; cała armia Hiszpańska, Gibraltar od lądu opasująca nie przenosi głów 18 t.

W Indyi wschodniej, w prowincyi Carnatic poymali Anglicy Officyera Francuzkiego; rysował twierdze nasze, i miejsc znaczniejszych położenie. Ważne przy nim papiery znalezione, które do obrony kraju w czasie służyć mogą. Inżynier jako szpieg ukarany; dawniej był na żołdzie Wezyra Ally w Benares. Z Cork niedawno wyszła pod żagle flotta Chińska z 19 wielkich okrętów kompanii wschod złożona, i z do Botanybay przeznaczonych, pod wojeńską strażą. Powszechnie rozumiemy, że po drodze atakować będzie komendant przygórek dobrej nadziei. Adm. Raynier nie przybywa, chociaż kilkakrotnie już mówiono o ukazaniu się floty jego blisko brzegów naszych. Dziś spóźnienie się przypisują niektórzy rozkazowi przez Admiralicją danemu, ażeby wódz nie opuszczał wyspy S. Helene, dopóki tam nie przybędą okręta z Chin spodziewane, gdyż Raynier wyszedł z Ceylanu mając przy sobie same tylko Bengalskie, Coromandelskie i z Bombay.

Adm. Cornwallis urzędownie potwierdził pogłoskę, iż eskadry Francuzkie z Rochefort i Orient wysłane nie poszły do Indyi, aniteż Lallemand przyłączył się do floty Ferrolskiej. Był w porcie Vigo, lecz tam nie znalazłszy nikogo, powrócił na Ocean. Rzecz niewątpliwa, iż nieprzyjaciel szuka zdobyczy. Flotta z Jamaiki spodziewana w liczbie 156 żagłów uszła szczęśliwie, i bez żadney szkody jest w portach naszych. Lecz ponieważ Wschodnio Indyjska być może w niebezpieczeństwie; słysząc że Cornwallis przestając na czas krótki Brest zamykać, udał się na głębiny w zamiarze pogromienia Francuzów krążących, i przeprowadzenia floty Azyatyckiej, którą spodziewa się spotkać. Gdyby to uczynił, Gantheaume z oddalenia się Anglików korzystać nie będzie, zwłaszcza iż teraz nieprzyjaciele o lądowaniu myśleć przestali. Cornwallis w potyczce wiadomey rażony pod Brestem, pisał, iakęśmy donieśli, własną ręką rozkaz do floty, ażeby nazajutrz na Francuzów uderzyła, obiecując sam z okrętem Ville de Paris linią do boju prowadzić; każdy okręt miał walczyć pojedynczo z nieprzyjacielskim, ażeby zagrożone nieuchronnym zniszczeniem, wychodziły na morze, gdzie dla naszych łatwiejsza rozprawa. Musiał to zapewne Gantheaume przewidzieć; a nie chcąc narażać sił swoich na los niepewny, rozkazał Francuzom ustąpić w głąb zewnętrznego portu, gdzie dotąd stoi spokojnie.

Eskadry nasze pod Boulogne krążące doniosły, że nieprzyjaciel całe wojsko na flotyllę dawniej zabrane wysadził na ląd, iakoteż artylleryą, konie żywność, amunicją, zawady obozowe, regimenta jedne po drugich oddalając się bardzo śpiesznie od brzegów Oceanu, gdzie lądowej wojny woła potrzeba; zniesione są obozy porządne, domy pracowicie budowane ręką żołnierską przez 2 lata; zostały tylko w portach szalupy same, na lądzie kilka dywizji wojska na obronę ich przeznaczonego. Jednak nieprzyjaciel o wyprawie niejakiej myśleć nie przestał. Niedawno w bliskości wyspy Jersey widzieliśmy 80 statków; krążyły dość długo, nic jednak nie czyniąc wszystkie powróciły do brzegu swojego. Anglia zaś od najazdu bezpieczna, wet zawet oddać Francuzom, i najazdem ich kraie zagrozić przedsiębierze. Odnawia się pogłoska, że Król Szwedzki mocą przymierza niedawno podpisanego, 25 t. żołnierza nam daie; że statki przewozowe wyszły niemieszkając dla sprowadzenia wojsk posiłkowych, jeżeli nie przeszkodzi zbliżająca się zima; że nakoniec sami zaczepnie dokazywać będziemy.

Już z departamentu wojennego przesłane są rozkazy do głównej kwatery w Canterbury, ażeby wojsko było gotowe do siadania w okręta. Przeznaczone zaś być mają do wyprawy: 3 regimenta gwardji konney, 5 dragonii, liczna dywizya gwardji pieszey; wszystkie pierwsze bataliony pieszych półków, wiele konnych, liczna artyllerya; iazdy samey zabiera się 12 t. w Dunes stoi 60 okrętów przewozowych, w drugich portach niezliczone. Nic jednak pewnego wiedzieć nie możemy o wodzu i celu tej wyprawy. To niewątpliwa, że X. d. Yorck

zostanie w kraju jako pierwszy dziś Angielskich Feld Marszałków po śmierci stryja X. Gloucester; drugim jest X. Richmond; Pogłosce o mającey nastąpić sprzedaży Pomeranii, urzędownie zaprzeczył poseł Szwedzki.

Statek pocztarski Prince Wales przez korsarza Hiszpańskiego zdobyty, został przez okręta nasze odzyskany; lecz nieprzyjaciel już był uniosł znaczne summy na nim znalezione. Nadgrodziła stratę fregata Pomona, która nie licząc wielu innych, dla iednego tylko bankiera Baring z Lisbony przyniosła 100 t. F.S. gotowizną. Ville-neuve i Gravina płynąc do Cadix spotkali małą flotę kupiecką, która z portów Portugalskich powracała do Anglii; wszystkie statki zabrane spalił nieprzyjaciel, ażeby w śpiesznem żeglowaniu nie spóźniły. O innej zdobyczy żadney nie słyszemy.

Dziś jest pogłoska, iż nieprzyjacielska flotta nad zamair dłużej bawiąc w Cadix, czas dała Calderowi złączyć się z Adm. Knight i Collingwood, naostatek port zamknąć. Czekamy niecierpliwie potwierdzenia tak ważney wiadomości. Ta jest pewniejsza, że iak tylko Nelson przyjdzie do morza śródziem. i obemyie najwyższą komendę, Calder powróci do oyczyzny, i do innych posług użytym będzie. Trudno dać wiarę innej powieści, że wraz po oddaleniu się Cornwallisa na Ocean dla ubezpieczenia floty wschodn. eskadra Rochefortska z Kap. Lallemand zawinęła do Brestu. Jūni mówią przeciwnie, iż Gantheaume wysłał z Brestu 9 okrętów l'n. Cokolwiek się stało, i ieszcze nastąpić może, przyznaiemy, iż nieprzyjaciel czasu 2 letniej wojny nie stracił nadaremnie, potęgę morską znacznie powiększył; i używać zaczął okrętów swoich dla szkodenia nam ostrożnie, nie narażając ludu mniej wprawnego na pewną przegranę. Z swojej strony Batawowie w Texel i Helvoetsluys stoją spokojnie, iakby do wojny nie należeli.

A U S T R Y A.

Wiedeń 10 Września. Dziś ogłoszono, że Franciszek z sam przyjmuje najwyższą komendę armii pod Wels niedaleko Lintz zgromadzoney; G. Mack został oney G. Kwatermistrem. Słysząc, iż wkrótce mamy wkroczyć do Bawaryi, Szwabii, i Szwaycarów, i te kraie zatrzymać, dopóki z Francją nie nastąpi ugoda. Z drugiej strony Arcy X. Karol przyioł komendę wojsk znajdujących się we Włoszech, Arcy X. Jan w Tyrolu połudn. Arcy X. Ferdynand w Voralbergu. G. Kwatermistrami u nich wyznaczeni: Zach, Stubschitz, Meyer. G. Aufferberg ma dowodzić w Tyrolu zachodn. Cesarz ma wyiechać do obozu wkrótce, Arcy XX. zaś przy końcu miesiąca. Ponowiono rozkaz, ażeby Officyerowie nie brali więcej koni nad przepis; a Półkownicy na uformowanie 6 batalionów rezerwy w każdym regimentie, zostawili na miejscu 1 Kapitana, 2 Poruczników, 2 Chorążych, 2 Unterofficyerów, 34 starych żołnierzy; tak iżby w 5 batalionach polowych każdy regiment liczył głów 5700.

Armia Austriacka dziś liczy Feld Marszałków 9, Feldzeugmeistrów i G. Kawalerji 31, GL. 125. GM. 246, Półkowników 286. Piechoty ciężkiej 63 regimenta, 1 Tyrolskich strzelców, 4 Tyrolskiej milicyi, 17 granicznych Węgierskich; 8 półków kirysyerskich, 6 dragońskich, 6 lekkokonnych, 12 huzarskich, 3 Ułanów; korpus bombardyerów, 4 regimenta artylleryi polowej; korpusy Inżynierów, minierów, saperów, pontonierów, Czaykistów; do tej liczby nie wchodzi Cesarska gwardya. W morskiej służbie 1 Kapitan okrętowy, 3 Kapitanów fregaty, 37 Poruczników. Armia jest podzielona na 14 dywizji. Order wojskowy Maryi Teresy liczy 9 Kawalerów w krzyża, 19 kommandorów, 237 Kawalerów, prócz 14 Rosyanów i Anglików. Zaciąg nowych żołnierzy pilnie pospieszać kazano we wszystkich prowincjach Monarchii; w Gallicyi wybierają wielu żydów do przewożenia zawad obozowych; w naszej meńnicy biłą 2 mill. lirów.

P R U S S Y.

Berlin 12 Września. Dotąd kwitnęła spokojność w państwie naszym; dziś rozlegają się wojenne ogłosy; Król kilka razy wielką radę odprawił; na której obecni byli wszyscy Ministrowie, Feld Marszałkowie, i wyżsi GG. Natychmiast mówić zaczęto o wydanych rozkazach na zgromadzenie armii Pruskiej w Prussach zachodn. Szląsku, i Westfalii. Słysząc, iż iesienne rewie i manewry zwyczajne u nas w terazniejszey porze, są zawieszony; piechota jednak w Berlinie będąca ma odprawić popis w obliczu Monarchy. Minister stanu Haugwitz

przyjechał tu z dóbr Szląskich. Niewiadomy skutek poselstwa G. Duroc; to pewna, iż zabawi u nas, dopóki nie powróci z Paryża goniec, którego wysłał donosząc o wszystkiemu Napoleonowi. Jest pogłoska, że Fryderyk 3 chce być pośrednikiem pokoju powszechnego; na ten koniec podane są podobno warunki dworowi Wiedeńskiemu. Uważaliśmy, że na ostatniej biesiadzie tu danej przez Posła Francuzkiego Laforest znajdował się Austriacki Metternich. Wywóz wszelkiego zboża, wyprowadzanie koni za granicę zakazane jest w kraju naszym. Elektorowie Rzeszy: Arcy Kanclerz, Saski, Bawarski, Württembergski, Badeński, Haski, mają odprawić wkrótce zjazd walny, dla umówienia się, jakim sposobem obojętność mają zachować. Ostatni pod Cassel zgromadził wojska swoje, złożone z 26 batalionów, 26 Szwadronów.

TURCYA.

Belgrad 4 Września. Obywatele Tureccy miasta Aziza naprzykrzyli się Serwianom, naybardziej dając schronienie głównym ich nieprzyjacielom Mus Adze i Bejowi Alemu. Naczelnik Czerni wysłał w te strony swojego namiestnika z wojskiem licznym, ażeby zemstę odniósł za złamanie wiary. Turcy ufając murom opasującym miasto, i twierdzy, która ich zasłaniała, odrzucają w pierwiastkach warunki ugodliwe. Lud Chrześcianański bierze się do szturmów. Zamek naprzód zdobyty, wnet został spalony; miasto dłuższy odpor czyniło. Naostatek Turcy widząc niepodobieństwo zwalczania Serwianów, prosili o ugodę. Zezwolili zwycięzcy, ieśliby im wydano osoby wyżej wspomniane, 500 kies zapłacono gotowizną, i obiecano stosować się odtąd w każdym zdarzeniu do woli i rozkazów Czernego, Wszystko uczynili zwyciężeni. Mus i Aly śmiercią ukarani; nie przebaczone 300 Turków w zamku poymanym, gdzie 3 armaty znaleźli Serwianie. Ten przypadek zatrwożył Jańczarów i Kersylianów; lękać się zaczęli o los Belgradu, widząc jakim sposobem Czerni umie dobywać twierdze. Słychać, iż ten Naczelnik dopraszał się u Sułtana, ażeby u nas Baszy nie utrzymywał, lecz rządy najwyższe miasta i prowincyi całej powierzył Chrześcianinowi. Z trudnością pozwolić może na to Selim 3, ażeby w granicznej twierdzy, która tarczą jest i przedmurzem państwa jego od ściany Węgierskiej, Turcy załogą nie stali.

Constantinopol 14 sierpnia. Nowa wojna domowa niedawno zapalona w Natolii, obrót bierze niepomyślny dla Sułtana. Taher Basza Trebizondy bunt podniósł. Wysłany przeciw niemu były Wezyr Jussuf, dziś Basza Erzerum, przyciągnął do granic z wojskiem, które było straszne liczbą raczej i zgiełkiem, niż karnością i porządkiem. Zląkł się jednakże tej postaci Taher, i wysłał 4 oficerów do Jussufa prosząc o ugodę. Spodziewając się ten zwycięstwa łatwego nad nieprzyjacielem strwożonym, rozkazał zciąć posłańców. Tém rozgniewany Taher, zgromadza potęgę całą, w pole wychodzi, bitwę stacza, zwycięża, gromi Turków, samego wodza bierze, iak słychać, w niewolę.

Po oddaleniu Jussufa nieszczęśliwego z urzędu Wezyra, nie długo na swoim utrzymał się Reis Effendi; d. 4 odniósł mu Sułtan sprawowanie inter. zagran. pozwalając obrać na wsi spokojne mieszkanie. Ministrem został po nim Wasif Achmet, r. 1783 poseł u dworu Madryckiego, później Historyograf Ottomański; mąż umiejący doskonale kilka języków Europejskich. Pokazała się bezdowodną pogłoska, iakoby gorączka żółta czyli też pod innym nazwiskiem choroba zaraźliwa panowała w RP. 7 wysp Jońskiego morza. W mieś. Czerwcu i Lipcu przybyło do naszej stolicy nadzwyczaj wielu Francuzów; między innymi jednak najbardziej obrócił oko ludu na siebie Papasoglu, którego Buonaparte znajdując się w Egipcie wyniósł na stopień Półkownika legionu Koptów; był on statecznie wierny i przywiązany do Francuzów na wschodzie, z niemi, gdy Egipt opuszczali, przeniósł się do Paryża; przed przyjęciem nowej służby kommanderował flotyllą Murad Beja na Nilu.

Alger 26 Lipca. Trudno jest opisać straszliwy rabunek, ucisk i prześladowanie, iakich doznali niedawno Żydzi w mieście naszym. Liczyliśmy tego ludu 13 t. Zamieszanie i mordy trwały 3 d. Milicya wszystkim życiem wydrzeć chciała, wyiwszy płeć niewieścią. Szczęściem zamysł swój do skutku przyprowadzili w sobotę, gdy Żydów bardzo mało znajdowało się na ulicach. To postrzegłszy żołnierze, obywatele, Turcy, i górale do domów wpadają. Upatrzone bogactwa życie właści-

cielom ocaliły. Każdy zbójca o bezkorzystnych mordach myślić przestając, wolał rabować i być bogatym z cudzej pracy. Wabiły naybardziej oko łakome, klejnoty; te wydzierając Żydówkom lud zjadły dopuścił się swawoli wszelkiej. Wkrótce napełniły się rynki i ulice niosącymi zewsząd zdobycz drogą; w 3 god. domy Żydowskie ze wszelkich ozdób, sprzętów, zapasów ogołocone zostały. z tylko z bogatszych są nietknięte, podobno dla tego iż zawiniły rządowi więcej 400 t. piastrow. Dey chcąc sumę odzyskać, starał się usilnie odwrócić klęskę od mieszkańców, i dokazał; co jest dowodem, iż gdyby chciał ratować innych, wszystko było w mocy jego.

Niewiele miast znajduje się w Europie, któreby mając równą ludność, posiadały równe Algerskim dostatki. Ztąd wniosek nie trudny, że zdobycz niezmierną była. Cokolwiek od wieku rozbojnicy dostali na morzu, przędzey albo później przechodziło w ręce ludu przemysłnego. Cokolwiek porwali górale, w górach swoich i iaskiniach zagrzebli natychmiast, z kąd już nic nie wynidzie na świat. Mówiono z początku, iż do rabunku nie należeli żołnierze; dziś rzecz widoczna, że ci niemniej od góralów korzystali. 8 lipca trwoga w mieście nowa; Żydzi uciekali się do mieszkania konsulów Europejskich. Przyczyną rozruchu była wiadomość o porażeniu wojsk Deja przez Maurów zbuntowanych. Rząd dla przywrócenia spokojności, i utrzymania ludu w posłuszeństwie, wiele osób udusić i powiesić kazał. Turczyn morderca Zyda Busnach, chociaż otrzymał przebaczenie, niedowierzając obrażonemu Dejowi, do Gibraltaru wyjechał. Ztąd iednak wnosić nie trzeba, iż Anglicy do zabójstwa należeli. Sprawiała to nienawiść powszechna Turków ku faworytowi zuchwałemu, potężnemu, i bogatemu; który owszem wielką przysługę uczynił Brytanii, nakłaniając Pana swego do ugody.

Wkrótce potem Dey ogłosił kazał, iż kobiety pokazujące się na ulicy z klejnotami, będą wrzucone do morza, a ich mężowie powieszeni. Tymczasem nie ustaie wojna domowa, naybardziej w prowincyi Mascara; tu buntownicy ciągle Turków zwyciężają. Niedawno wezwani do ugody, pod obietnicą rządu sprawiedliwego, wyraźnie odpowiedzieli: iż warunków żadnych przyjąć nie mogą, dopóki kraiem rządzić będą cudzoziemcy, których iarżmo stało się nieznośne tak dalece, iż lud uciśniony postanowił nie składać broni, dopóki nie zostanie niepodległym i wolnym. Korsarze często wprowadzają do portu statki Neapolitańskie, Sycylijskie, Sardyńskie; Francuzi na nich znaleźieni, za rozkazem Deja na wolność wychodzą.

FRANCYA.

Paryż 6 Września. Po długim i niecierpliwym oczekiwaniu, uyrzeliśmy nakoniec z wyroku Senatu naszego, pisane pod prezydencją Arcy Kanclerza Cambacerés, które bynajmniej nie odpowiadaia nadziei powszechney. Niema tu wzmianki o wojnie i pokoju, o niebezpieczeństwach grożących oyczyźnie. I wyrok mówi o przyłączeniu Liguryi do państwa Francuzkiego; z o przyjęciu H. Buonaparte w poczet Francuzkich XX. Powtórnie zgromadził się Senat dla roztrząsania materyi Kalendacza; Jakobiński będzie zniesiony bez wątpienia; Rzymskiego Francuzi używać zaczniemy od nowego r.

Flotty zprzymierzone d. 14 Sierpnia opuściwszy port Ferrol, d. 22 zawinęły szczęśliwie do Cadix. Krążący blisko Hiszpańskich brzegów Adm. Collingwood z 4 okrętami lin. i fregatą, ledwie poymany nie był, lecz nakoniec uysć potrafił do Gibraltaru. W drugiej stronie Lallemand z eskadrą Rochefortską wyszedłszy pod żagle, przebiegł Ocean, poymał wiele statków nieprzyjacielskich, 16 Sierpnia rzucił kotwicę w porcie Hiszpańskim, i po krótkim spoczynku oddalił się na nowe przedsięwzięcie. Te są urzędowe doniesienia o morskich czynnościach; do których przydać możemy, że H. Buonaparte niedawno z Genui do Toulonu przybył, podobno ukaże się wkrótce na czele flott Francuzkich i Hiszpańskich, ieżeli Villeneuve i Gravina potrafią, łamiąc przeszkody wielkie, z Cadix flotłę nieuszkodzoną do Toulonu przyprowadzić.

Lecz kiedy morskie wiadomości są tak mało znaczące, i niewiele obchodzą narod, lądowe stają się coraz ciekawszymi. Te dziś zastanowiły powszechną uwagę Francuzów; z tej strony dziś losu swego troskliwie narod wygląda. Napoleon przestając, iak oświadczył, myśleć o wiadomej wyprawie, d. 3 powrócił do Malmaison, i natychmiast przybył do stolicy. Armie nad brzegiem

Oceanu stojące rozwiązane, zwinięte obozy, w których mieszkając blisko 30 mieś. żołnierz do znoszenia rozlicznych niewygód i przykrości mógł nawyknać. W portach zostawiono załogi, brzegów strzegą kompanie nadmorskich kanonierów. Pod S. Omer stanie pod namiotami wojsko dostarczające na odparcie Anglików, jeśli by chcieli lądować we Francji, Belgium, czyliż naieźliżać Batawii. Ciała zaś armia dotąd Angielską zwaną zmierza ku Renowi dywizjami, każda od 10 t. Całą piechotę na wozach prowadzić kazano, do czego znaleziono gotowość wszelką w drodze; zkaż się pokazuje, iż rzad przewidział dawno wszelkie przypadki, i stosowne rozkazy wydał wcześniej.

W. Admirał Murat wyjechał za granicę, dokąd nie wiadomo; zgadywają niektórzy, że z Massena stanie na czele armii we Włoszech. Sam Napoleon wkrótce wyjedzie do Strasburga, gdzie spodziewany jest na d. 16 ter. mieś. Tegoż czasu nad Renem stawać mają nie tylko regimenty, które stały spokojnie w departamentach wewnętrznych, lecz nawet wszystkie dywizye od brzegów Oceanu ruszone, które sam panujący chce przyjmować, przejrzyć, i natychmiast prowadzić w pole, jeżeli trwające negocjacje nie wstrzymają jeszcze krwi rozlewu. Plan jego kampanii nie wiadomy. Odprawił już kilka rad walnych z Marszałkami na rewolucyjnych woynach wstawionymi. Jeden tylko Berthier przytomny nie był, zostawszy przy brzegach dla wydania rozkazów zciągających się do marszu armii; który tak jest śpieszny i nagły, że jedne dywizye w d. 14, inne najwięcej w 20, stanąć koniecznie powinny na miejscu wyznaczonym. Żołnierzowi przez całą drogę wygodę największą czynić zalecono.

Słychać, iż armia nad Renem zgromadzona, podzieli się na 3 dywizye; środkowej Napoleon hetmanic będzie, Namiestnikami jego Soult i Davoust; prawe skrzydło pod Marsz. Jourdan, lewe pod Marsz. Ney ma dokazywać. Bruze z wojskiem w S. Omer zostawionem strzedz powinien bezpieczeństwa brzegów Francuzkich i Batawskich.

Syn Elektora Bawarskiego z Turinu przybył do naszej stolicy. Syn Elektora Wurtembergskiego wyjechał do Munster. Do Munich wysłał Napoleon G. Bertrand; ztąd wniesiono, że Murat pośpiesza do Wiednia. Słychać że w przypadku nowej wojny, armie Francuzkie wkroczyć mają nie tylko do Szwajcarów, ale też do Cyrkułu Szwabskiego, gdzie XX. Badeński i Wurtembergski tajemnym traktatem r. 1796, przez G. Moreau podówczas w Niemczech bawiącego wymuszonym, wolne dla nas przezwyciężali.

Wczora papiery nasze spadać prędko nadzwyczaj poczęły. Przyczyną była pogłoska w mieście powszechna, iż Ferrolska flotta pod Cadix miała powtórna rozprawę z Anglikami; i wiele okrętów straciła. Nie odebraliśmy dotąd wiadomości żadnej o wyjściu zprzymierzeńców z portu. Pokazało się, iż u nas jak w Londynie, przemysłni ludzie korzystać umiają z łatwości gminnej; podniosły się więc papiery do 59 od 100; przed kilku d. płacono bo 63. Rzecz podobniejsza do prawdy, że bliskość i wielkość wojny lądowej upadku onych przyczyną była. Są jednak politycy którzy rozumieją, że zachowanie pokoju nie jest niepodobne, dopóki posłowie: Austriacki w Paryżu, nasz w Wiedniu bawią. To przynajmniej pewna, iż negocjacje nie są zerwane. Lambert głośno oświadcza, iż po długim usiłowaniu i wielorakich doświadczeniach, nakoniec wynalazł sposób kierowania ballonów na powietrzu. Za kilka d. przyrzekł tego dowieść w obliczu całej stolicy, lecąc naprzód z Tivoli do kopuły kościoła Jnwalidów, ztąd do Wersalu, Meudon, miejsc odleglejszych; czekają niecierpliwie uczeni doświadczenia zapowiedzianego. H. Buonaparte podobno w Toulonie czekać będzie przybycia Adm. Villeneuve i Graviny z flottami Francuzką i Hiszpańską; inni sądzą, iż sam wyjedzie dla złączenia się naprzód w Carthagenie z Adm. Salcedo; lecz ztąd do Cadix trudniejsza przeprawa; gdyż zapewne Anglicy wielką potęgę wysłali w te strony dla zniszczenia zamysłów naszych. Narod Francuzki zwraca oko na młodego rycerza, odtąd zwłaszcza, jak pisma urzędowe niedawno wyznały, że naszym flottom zbywa jeszcze na wodzu doskonałym, obiecując, iż taki znajdzie się wkrótce, przez co zdają się wskazywać H. Buonaparte. Ale ten młodzieniec nie ma wielkiego doświadczenia i nabytej sławy, co na woynach najwięcej znaczy.

Król Katol. gońcem przesłał do Rzymu order złotego runa Karynałowi Fesch Ambassadorowi Francuz-

kiemu, wuiowi Napoleona. Tenże Monarcha urzędownie po całej Monarchii ogłosić kazał sposob leczenia gorączki żółtej, wynaleziony przez Doktora Lafuente, za pomocą quinquiny, której daje się choremu od 8 do 10 uncyi w pierwszych 48 god. niemocy; ta wnet siłę traci. Zaświadczaią miast bardzo wielu urzędy o skuteczności tego lekarstwa.

W przepisach niedawno wydanych względem wybierania 60 t. młodzieńców na dopełnienie armii naszej, znajdujemy, że Liguria dostarczyć powinna 300 ludzi, Parma i Placencya 200. Nikt od konskrypcyi wolnym nie jest; ci nawet stawać muszą, którzy za granicę dla nauk wyiechali.

Senatorowie mający ufundowane Senatorye, powracając z nich do stolicy, przynieśli panującemu dokładne opisanie stanu ter. wszystkich prowincyi, iaki kwitnie porządek; iaka sprawiedliwość i praw zachowanie. Najsmutniejszy jest rapport z departamentu Eure. Tu, jak mówią pisma urzędowe, nierząd jest wkorzeniony głęboko, przedayność powszechna, uczciwość wygnana. Uformowała się między innymi kompania czarna zwana, która sobie przywłaszczyła zyskowne kontrakta ze skarbem, kupna, przedaże, nie dopuszczając do nich nikogo; wczem ludziom zysku chciwym dopomagały wyższe nawet urzędy. Tę kompanię rozwiązać jak nayrychley kazał Napoleon, winowayców oddać do sądu.

Czytaliśmy niedawno ośnowę konstytucyi Murzynów S. Domingo; pisma nasze powstają przeciwko temu dziełu, wskazując wielorakie w niem sprzeczności, i mówiąc: iż gdyby tę konstytucyą razem pisali wszyscy Filozofowie sekty wszelkiej, nie mogłaby więcej błędów ogarnąć. Jest rządca iedyny, absolutny; może iednak być złożony z tronu! wyznacza następcę za życia i po śmierci, a korona elekcyjną będzie! Konsyliarze stanu z Monarchy postępków nieukontentowani, mogą wyznaczyć innego, a Konsyliarze Generałowie mogą od tej elekcyi uczynić odzew do ludu i armii; słowem każdy ma tu władzę, i nikt znowu iey nie ma. Naostatek, iż w krótkości rzecz zamkniemy, przydają pomienione pisma, Konstytucya Czarnych podobna jest owym konstytucyom, któreśmy podczas rewolucyi dla siebie pisali Francuzi, gdyśmy poznawać nie chcieli, że każdy narod ma konstytucyą sobie właściwą i przyrodzoną, której przez słowa odmienić niepodobno, anież zniszczyć przez żadne wyroki.

BATAWSKA RP.

Haga 10 Września. Wszystkie 3 dywizye wojsk Francuzkich i Batawskich ruszone z Texel pośpieszają ku Renowi. Były wszystkie w obozie pod Zeyst, nie zastanowiły się iednakże dłużej nad potrzebną chwilę G. Marmont do przejrzenia onych, i wnet poszły daley. Ciągną zaś prosto na Cliwią do Colonii. Za 14 t. Francuzów idzie Batawów 10 t. Wozem ich naywyższym Dumonceau, pod którym służą GG. Quaita i Stader.

Z Hannoveru wiadomość mamy, że Marsz. Bernadotte d. 7 był w Goettindze, i ćwiczył wojsko obozujące pod miastem; przyiósł grzecznie Professorów Akademii, zaręczając iż w pożytecznych zabawach najmniejszej przeszkody od żołnierza Francuzkiego nie doznają, owszem pewni być mogą rządowej opieki. Inne dywizye armii Hannoverkiej stoją pod Zell i Lunenburgem, czekając z Hollan dyi posiłków na początku mieś. Pazdziernika. Tu iednak nie słychać, żeby iakie regimenty ciągnęły do Osnabruck i ku brzegom Elby.

Jeden z okrętów Angielskich miał spotkać na Oceanie statek Amerykański, na którym G. Moreau z familją swoją płynął z Cadix do miejsca wygnania swojego w Stanach ziednoczonych.

WŁOCHY.

Mediolan 31 sierpnia. Minister nasz wojenny ogłosił, że korpus wojsk narodowych dotąd legionem Włoskim zwany, ma odtąd rościć imię regimentu posiłkowego. Z Neapolu d. 17 doniesiono, że góra Wezuwiusz uspokoiła się nakoniec. Według rapportów z wielu miejsc do rządu przysłanych, do d. 15, dobyto już z rozwalin i pogrzebiono trupów 6329. Boyano zamieniło się w jezioro rozległe, gdyż rzeka dawniej blisko płynąca, przez trzęsienie ziemi zwrócona w biegu swoim, tu się zatrzymała. Ztąd, i wielu przykładów dawnych wnoszą niektórzy naturalistowie Włoscy, iż w niezamierzonym czasie całe Królestwo Neapolitańskie wodami okryte być musi; gdy pozapadają góry i równiny, dziś zapewne ogniem podziemnym trawione.